

KÍSÉRLET A KATHOLIKUS EGYHÁZI

AUTONÓM-SZERVEZET KÉRDÉSÉNEK

MEGOLDÁSA IRÁNT.

Írta:

ZOVÁNYI MIHÁLY.



PEST,
AIGNER LAJOS
1870.

Pest. 1870. Rudnyánszky A. nyomdájából.

KÍSÉRLET
A
KATH. EGyhÁZI AUTONÓM-
SZEVEZET
KÉRDÉSÉNEK MEGOLDÁSA IRÁNT.

ELŐSZÓ.

Midőn a magyarországi kath. autonómiának szervezését tárgyazó jelen munkálatot, a „Korszellem” folyó havi füzetéből, ezen folyóirat kiadójának megegyezése mellett külön lenyomatban közrebocsájtom, azon indok vezérel, hogy ezen nagy fontosságú ügy iránti helyes tájékozás, mentől szélesebb körben terjedhessen.

Szolgáljanak a jelen dolgozat ajánlásául azon sorok, melyekkel arra a „Korszellem” kiadója olvasóinak figyelmét felhívta.

„A magyar kath. egyházi autonómia fejlődése eljutott azon pontra, melyen a gyakorlati kivitel tekintetében alakot kell nyernie a küszöbön levő congressus által.”

„Ha végigtekintünk azon szellemi harczon, melyet a szabadság barátainak s az egyház hű fiainak éveken át kellett folytatniok, míg végre minden kath. egyházpolitikai árnyalat elfogadta az autonómiának mind elutasíthatlan szükségét, mind jogosultságát,

mind kivihetőségét: el kell ismernünk, hogy az egyházi férfiak között Zoványi volt azon kevesek egyike, kik épp annyi erkölcsi bátorsággal mint készséggel léptek autonómiank érdekében a küzdtérre, s a kik ingadozás nélkül szabadelvű irányban érlelték a nagy eszmét, midőn meggyőződésük az ügy igazságában épp oly erős volt, mint hitük a küzdelem sikérében.”

„Olvasóink bizonyára méltányolni fogják, hogy tisztelt barátunkat az autonomikus szervezkedés tárgyában nézeteinek tüzeset elmondására felkértük. A ki öntudatosan küzd éveken át egy eszméért, az jogot tarthat reá, hogy meghallgattassék a megérlelt eszme gyakorlati kivitelének kérdésében.”

„Közöljük tehát tisztelt barátunk nézeteit, s meg vagyunk győződve, hogy azokat beható gondolkodásuk tárgyává teendik hitsorosaink. „

Pest, 1870. ápr. 20.

A kiadó.

I.

Az álláspont megjelölése.

A szervező katholikus congressus megnyitásától csak napok választanak már el bennünket.

Megkísértem tehát a kath. egyházi önkormányzat lehető szervezetének részleteit összeállítani.

Megkísértem a gondolat függetlenségével elmondani nézeteimet azon nagy reformkérés fölött, melynek szerencsés megoldása véget fog vetni az állam és egyház közötti hosszú bonyodalmaknak; jogos garantiák oltalma alatt az egyházi törvények és intézmények tekintélyét ki fogja békíteni az egyéni cselekvés és lelkismereti szabadság hatályaival; egy befűzi a híveknek történelmileg megállapított igényeit az egyháziak jogosult érdekeivel.

E törekvésemben a kötelesség egy tarozását rovom le egyszersmind.

Érzem, hogy a katholikus közönség legalább egy részének tartozom, azon eszmék rendszeres egybeállításával, melyeket autonómiánk szervezése körül a napi sajtóban csaknem két éven át megvitattam.

Hírlapnak, mely új alakulások kezdeményében fárad, sebes haladással kell az eszméket előlhordozni, s erélylyel, kitartással elősegíteni fejlődését azon kérdéseknek, melyeket az idő, a megoldás küszöbére sodort.

De mihelyt a cselekvő alkotás órája üt, az egyesek által, elszigetelt küzdelemben vitattott eszméket felkarolja az egész társadalom, s az addig talán egyéni törekvésekből, a körtársak közös munkájában nyilatkozó vágyai uak, reményeinek czéljait szövi.

Ilyenkor az elmélet helyét a gyakorlat, az elvek terét az alkalmazás foglalja el. Az eszményi álláspontoknak háttérbe kell vonulniok a valóság realitásai előtt, midőn a jövő számára való alkotás a célszerűség és állandóság föltételt keresi.

E téren nem reményekkel, nem óhajokkal, nem képzetekkel, hanem létező viszonyokkal, adott tényezőkkel számítunk.

Bizonyos az, hogy autonómiánknak nem

külső elemekből, de belülről magából az egyházból kell fejlődnie. Es e processus egészen a történelmi jogok alapjára van utalva

Forradalmi időszak ily reformokat a rombolás mélységében, szenvedélyek rohamai között vinne keresztül, a pillanat izgalmát és nem a jövendőnek nyugalomban kifejlő szükségeit tartva szem előtt.

Autonómiánk nem ily napoknak jutott kezeibe.

Mint összes politikai és társadalmi intézményeink újjáalkotása és kiépítése, úgy a katholikus autonómia is, egy lassú de biztos alakulás nyugodt idejének jutott oszátlyrészéül. Fejlődésünk minden ága a transactio és óvatos haladás irányzata által vezettetik. E körülményt a hazai közérzület békés szelleme s pártjaink állása is sokban segítette elő.

E ténynek hatása határozó befolyással lesz szervezkedésünkre.

Mily irányban haladjunk a rendezés keretértékvítele körül?

Hol vegyük az alkotás számára szükséges anyagot? És

miként illesszük azt tartós organis-musba?

E kérdések fölött akarom elmondani né-zeteimet.

Nem tudom, mennyiben sikerül a szer-vezés részleteit és formáját, kivitelének mó-dozatát, a nagy vallási elvek megmentése s az eltérő érdekek megnyugtatása mellett minden ponton kielégítőleg felállítanom. Ily munkánál nagy szerencse, ha valaki hasz-nálható alapok lényegeit tudja összehordani.

Mindazálta erőmet feszítem meg, hogy szent egyházunk változhatlan elvei körül ne tévedjek, s ne feledjem jövendő nagyságá-nak és befolyásának garantiáit.

Két meredélye lehet törekvésünknek. Mindkettőn lebukhatunk.

Egyik, a múlthoz való túlságos ragaszkodás. Másik, a szertelen újítási vágy.

E két véglet harczát szenvédély borítja, s ez homályt vet az igazságra. Nem szabad kedélyünkben a régi állapotok iránti kérlelhetlen ellenszenvnek érzetét hordoz-nunk. Nem szabad az új rendezés elé bi-zalmatlankodó elfogultsággal, vagy a nem-akarás gáncsaival akadályokat gördítenünk.

Fontoljuk meg, hogy nem minden újítás egyszersmind javítás. Viszont értsük meg, hogy a múlt állapotok tarthatlan rokonszenvével határozottan szakítanunk kell.

Az álláspontok ezen kölcsönös tisztulása és közeledése sokféle erők csatlakozását fogja eszközölni.

Két pontra kell leginkább figyelnünk.

Első, hogy autonómiánk szervezése nem adás-vevés, hol az árt szeszélyünk s a vázárlási kedvnek arányához képest emeljük vagy ejtjük. Ha munkánk erkölcsi nyomás által eszközölt kicsikarás, vagy erőszakos majorizálás eredménye lesz, nem nyerhet állandóságot. Összeomlik.

Ellenkezőleg a méltányosság és igazság alapján kell indulnunk, az érdekeket kölcsönösen kielégítenünk. A szövetkező felek legyenek elkészülve, hogy az általánosan óhajtott célt, kölcsönös engedmények árán fogjuk csak elérni. De szükség, hogy a hozandó áldozatok, sem az egyik felet az engedményekben túlságosan ne sújtsák, sem pedig a másik félben a csalódás vagy leláztatás érzetét ne keltsék.

A másik pont pedig az, hogy autono-

miánk új dolog, melyhez az egyházban körunknak megfelelő analógiákat, utánozható előzményeket alig találunk.

Ne akarjuk tehát a fejlődés törvényei-nek hatását megelőzni, minden idők szükségeinek és eszméinek megfelelő szervezet alkotásával. Hadjuk meg a jövőnek is a maga gondjait. Ne anticipáljuk munkáját. Elégedjünk meg, ha napjaink veszélyeit, bajait sikerül elhárítanunk.

Magától értetődik, hogy a közvéleménynek eljárásunk és a közöhaj körül nyilatkozó szavát figyelembe vegyük.

Minden intézmény csak úgy verhet gyökeret a közlelkiismeretben, ha megfelel azon idő viszonyainak, haladási álláspontjának, szabadsági érdekeinek, a melyben alkottatték. Ha ez igazság gyakorlati értelmét elfogadjuk, sikerül egy egészen korszerű alakulást teremtenünk, s azt öszhangba hoznunk az egész műveit világon uralkodókká vált eszmék, érzelmek és intézményekkel.

Műveletünk azonban zátonyra vezet, ha az alkotó tényezők, papság és világiak kölcsönösen egymástól idegen érzelmekkel,

egymástól eltérő célokkal lépnek a munkához.

Az eredményt koczkáztatná, ha minden egyik fél, mint két külön érdek pártja állana egymással szemben, s elvesztené a kölcsönös hitet és bizalmat egymás becsületes szándékai iránt.

A papság egy pillanatig se kételkedjék, hogy a világiak, mihelyt az egyház érdekeinek és jogainak álláspontjáról megérzik mindenzt, a mit vallásos őseiknek intézkedései folytán a jelen idő tölük követel, óvatos tisztelettel fogják őrzeni az illetékkesség határait, melyeken túl, a vallás szent érdekeit döntenék romokba.

Viszont a világiak legyenek meggyőződve, hogy a magyar papság, mely a társadalmi és politikai jogok megosztásában az elsők között állott, kik kiváltságaikat, hagyományukat a haza oltárára letenni siettek, s számba alig vehető csekély kivétellel, részt vett a szabad intézmények, a társadalmi haladás és szabadelvű nemzeti politika munkájában, őszinte akarattal fog az egyházi téren is a katholikus világiakkal megosztani jogokban és kötelességekben.

Kövessük Széchenyi taktikáját, melyet egyik biographusa e szavakkal jelez: „Engedményeket akart, nem kicsikarást; Önhaszonra hivatkozék, nem jogokra; Rábeszélést használt, nem rettegettést; Megnyugtatást keresett, nem leszavazást.”

És ha ily szellemben oldjuk meg feladatunkat, melyet a Gondviselés reánk mért, művük befejeztén nem fogja lelkünket zaklatni azon aggodalom, mely a legtöbb reformernek nyugalmát háborítá, s melyet Montesquieu azzal indokol, hogy a rombolásban sokkal tovább haladtak, és az alkotásban sokkal többet vittek keresztül, mint a mennyit kezdetben óhajtottak, vagy a mennyire első pillanatban válalkoztak.

II.

Alapelvek.

Hogy kitűzött célnak felé biztosabban haladjunk, s szent egyházunk nagy igazságai körül tévedések ellen óva legyünk, állandóan meg néhány lényeges fontosságú egyházi tanelvet.

A katholika egyház életében két rend uralkodik: isteni és emberi. Amaz változhatlan, szükséges és örök. Istantól származott benső lényegét képezi az egyháznak. Arra van rendeltetve, hogy kegyelem és igazságban az emberek újjászületését, megszentelését eszközölje.

Emez esetleges és változó. Az élet haladási és növekedési fokozatához képest alakul, a társadalmi vagy politikai viszonyok szerint különböző formákat ölthet. De mindenkorban az isteni rend célpontjai és feladatai által határoztatik meg.

A katholika egyház az élet és szellem azon hatályánál fogva, melyet annak szer- ves természetébe földöntíli célok valósí- tása miatt Krisztus urunk öntött, anélkül, hogy eredeti lényegét változtatná, vagy el- vesztené, a magában rejlő gazdag tartalom teljét idők folytán sokszorú változatokban feji észté ki.

A fejlődés ezen törvénye, mely a meg- váltás intézményével az egész világot be- töltötte, s az emberi szíveket a vallás jo- gának meghódította, isteni bölcseségnél fog- va, mindenkor az idők és emberek szüksé- ségeihez és szellemének irányzatához mérte alkotásait. Mindig opportunus, mert mindenig a létező állapotoknak megfelelő volt.

Az egyház alkotmánya felülről szárma- zott. Az nem emberi mű. Mint ilyen változ- hatlan.

Ezen alkotmány az egyházhatalom fen- sőbb küldetésű jogalanyát és formáját föl- tételezi.

Krisztus urunk az ő egyházának kor- mányzását, örök időkre az apostoloknak és azok utódainak a püspököknek adta át. A

püspöki hatalom tehát az egyház kormányzatában a jogosultság minden attribútumával együtt közvetlen isteni tekintélyen alapszik. Magában foglalja az szükségkép, az apostolok tanítói papi és kormányzói hatóságát, annak egész teljében.

Ezen apostoli teljes hatalomnak a püspökök által való gyakorlata nélkül az egyház feladata: a hivő népnek megszentelése és üdvözítése, a Megváltó szándékai szerint — nem valósítható. A püspöki joghatóság tehát az egyház belső és külső fórumára kiteljed.

Miután az egyház feladata nem az emberektől elvont tényleges létezésben, hanem a megváltás céljainak az emberekre való állandó alkalmazásában rejlik, világos, hogy az egyház az emberek közé és időbe lett helyezve.

És miután az emberi szellem Istenről nyert ösztönök és erőnél fogva, mindenki által halad és tökélyesbül, terjed és emelkedik, magában a Gondviselés terveiben rejlik, hogy azok, kik az egyház kormányzatának polczán állanak, kikre tehát eredeti intéz-

kedések folytán egyházának sorsát Isten maga bízta, az emberi szellem haladását, igényeit és szükségeit szorgosan figyeljék; műveltségének fokát, az idő és társadalom helyzetét lelkismeretes körültekintéssel számba vegyék minden oly rendelkezés vagy elhatározásnál, mely az egyháznak kormányzatát érinti.

Az egyház alkotmányának változhatlansága csak a lelki célok érdekein belül, a lényeges elvekben érvényesít jogát.

Úgyszintén a püspöki joghatóság exclusiv competentiája csak a szorosan lelki hatalom és érdekek keretében sajátja a püspöki tekintélynek.

Az egyház alkotmánya az esetleges, vagy földi dolgokban épen úgy alá van vetve az alakulásnak, mint a püspöki joghatóság az ő hatalmát az egyház világi vagy esetleges ügyeiben, az idők és emberek szükségeihez képest különböző mérvben és formában gyakorolta.

A püspöki joghatóság, az egyház isteni alkotmányának szellege szerint sem a lé-

nyeges sem az esetleges egyházi ügyekben, nem mobilizálható. Átszármazhat a joghatóság egynémely ágának gyakorlatából bizonyos rész a nem püspökökre is, de ezen átszármazás a püspökre nézve jogvesztést nem involvál.

Az egyházi joghatóságnak azon neme, melyet a jogászok, potestas ordinis-nak neveznek, az illetékes jogalányokon kívül más senkivel osztályos nem lehet. Valamint nem lehet egyetemes közösség tárgya a potestas jurisdictionis azon neme, mely a forum internum, vagyis a lelkismeret érdekeire vonatkozik.

Minthogy azonban az egyház constitutiv elemeit a püspökön kívül még presbyterek és laikusok is képezik, és minthogy a kereszténység isteni oekonómiaja oly jogfejleményt tett szükségessé, mely a lelkek üdvösségenek tekintetéből a presbytereknek számára az egyházi hatalom bizonyos részét adta úgy az ordinis mint a jurisdictionis gyakorlatában, más részt pedig a laikusok cselekvését organikus kapcsolatban vonta be a tagabb értelemben vett potestas jurisdictionis

és küladministratio ügyeibe: nem lehet akár az egyház isteni alkotmányával, akár az egyházhatalom sérthetlen competentiájával ellentétes semmi oly egyházi mozgalom, mely tisztelve az egyház tanait, alkotmányának lényegét és joghatóságának lelki részét, abban fárad, hogy az egyház esetleges és világi érdekeit a katholicismus eredeti szellemének és céljainak megfelelő újjászervezésében biztosítsa.

Nem lehet ellentétes mindaddig, míg e törekvés szelleme és iránya nem téveszti az isteni rend földöntúli céljainak hordozásában az ő történelmi jogosultságát; nem lépi át kimért határait, s a keresztény szerezet vezérfényét követve nem rombol ott, hol az alkotás az egyház családi közös érzületének és érdekeinek összetartó kímélést követeli.

III.

Egy kis történelem és magyarázat.

Szokása az egyháznak, és a katholikusok e szokás hagyományaihoz kezdet óta hiven ragaszkodnak, hogy az egyház alkotmányának szervezeti fejlődésében semmi oly lényeges változásnak vagy alakulásnak helyet nem enged, mely alapját vagy jogosultságát az első századok egyháztörténelmi irányzatában nem találja.

Ezen történelmi álláspont elvének következetes alkalmazásában látta az egyház az ő fejlődésének homogen szellemét, koreszmék tévelyei, szenvedélyek túlzásai ellen biztosítva, belülről kifelé növekedő intézmények alkotásai által, minden időben.

zójául az elvet: *nihil innovetur, nisi quod traditum est.*

Alkotandó egyházi önkormányzatunk alapelveinek s lényegének csiráit nekünk is az

első keresztény századok történelmi fejleményeiben kell keresnünk.

A történelem ösvényén visszafelé haladva azon időszakba, mely legközelebb áll az egyház alapítatásának napjaihoz, tehát közvetlen csatornákon vette az eredeti eszméket és nyerte a formákat, melyek az apostoli korszak egyházalkotmányi fejleményének organikus tartalmát képezik: meg kell mutatnunk, hogy az egyházi önkormányzat az első keresztény századokban nem csak elvileg elfogadott és gyakorlatilag alkalmazott formája volt az egyház társadalmi élétek, hanem minden tényezők, a befolyás és jogkör ugyanazon tárgyai, melyekből ma autonómiánkat szervezni óhajtjuk, ha nem is kifejlett teljes arányokban, de az akkori felfogás és viszonyok kíváncsia szerint — már benfoglaltattak az alakulásban levő egyházi szervezet elemeiben.

Tény, hogy az apostoli korszakban keletkezett egyházközségek a szervezeti forma és intézmények igen kevés igényeit bírták. Ez nem is lehetett másként, miután az egyház ekkor még a keletkezés legelső napjait élte, s igen kevés tagból állott.

Az egyház alkotmánya az első hetven éven át a terjeszkedés és charismákkal bővelkedő hívek szükségei szerint fejlődött. Hiányzott benne a testületi szervezet és tagoltsgág. Az egyház dolgaiba mindenki annyi befolyást nyert, a mennyi charismával, vagyis kegyajándékkal bővelkedett. Ezen befolyási körök, s a híveknek az egyházi ügyekhez való viszonyai igen rugékony és folyékony természetűek voltak.

De ezen viszonylat és a beavatkozás ezen szabálytalansága némi alakot nyert a diakonatus alkotása által. Ez volt az egyház állandó testületi szervezetére tett első lépés. E naptól fogva az agapák kezelése és a szegények ápolása, az egyházközségek specialis hatásköréből, a diakonok hivatalrészébe ment át. Innét kezdődik a rendszeres egyházközségi szervezet fejlődése, mely idők múlva mindinkább határozott formát vett, s magával hozta az egyházi önkormányzat testületi alkalmazását.

Különben ha az apostoli korszak nem is bír felmutatni kifejlett egyházközségi rendszert, bírja azért az egyházi önkormányzatnak az egyházi közigazgatásban gyako-

rolt bizonyos alkalmazását. Ha nem bír is felmutatni önkormányzati szervezetet, bírja kímutatni azt, hogy benne már feltalálhatók elemei és magvai az önkormányzat és egyházi szervezet később kinőtt alakjának.

A keresztény egyenlőség és testvériség elve egészen demokratikus szellemben nyilatkozik a jeruzsálemi egyházközösségen. Az apostolok itt rangkülömbsséget nem ismerő leereszkedéssel társalogságban és forgolódtak híveik körében. Bevonták azok érdekeit a közös cselekvésbe. Részt engedtek Mátyás apostol választásában, mely befolyás később a pápa- püspök- és papválasztásbani részvétnek lön alapjává. A hét diakon választását pedig teljesen a népre bízták. Sőt, hol a helyzet vagy specialis viszonyok ily egyenes beavatkozását a népnek nem követeltek is, leszámítva a püspökségre „per profeciam” történt hivatásokat, nem fordult elő egyházi tisztségre való emelés az apostoli korszakban, hol az apostolok az általuk kiszemeltek a községnek benné mutatták, s ennek jóváhagyó beegyezését ki ne kérték volna.

Az egyházközéseknek az egyházi ál-

lások minden fokozatú betöltésénél való befolyása az első időszakban teljes érvénynek örvendett, és átszivárgott a későbbi századokba is. Sőt jogosultsága annyira bevéste hatályát az egyház köztudatába, hogy azt még akkor sem tagadhatta meg, midőn a feudális intézmények szellege az egyházi élet ezen ágára is módosítólag hatott.

Nem tagadhatta meg az egyház, hogy a kath. népnek egyházi állások betöltésénél történelmileg jogosult szavát, legalább passzív formalitással ma is el ne ismerje. Pappes püspökszentelési szertartásába a népnek fictitius részvétét befoglalta.

Az apostoli korszak után bekövetkezett egyházszervezeti fejlődés, a már nyert alapokon haladott célna felé, s ha az egyes egyházközségek testületi alakja, a nép és országok különféleségei szerint változott is, az alakulás sokszerűsége között két elvet mindenütt érvényesülve találunk:

az egyház kormányzati formájában az önkormányzat elvét;

az egyház tagjainak kölcsönös jogvi-

szonylatában, a közös befolyás és cselekvés elvét.

A mily arányban távozunk az apostoli ősegyháztól a második, harmadik század felé, oly arányban találjuk szükebb körökre való apadását is az egyházközségek csaknem korlátlan egyházi befolyásának. A charismák kiváltsága mindinkább ritkul, s a bevégzett erkölcsi tökély, mely a legel sq egyházközségek kevés tagját, a püspökökkel csaknem egyenlő magaslatra emelte, eltűnni kezdett, mihelyt a térítések az emberek sokféleségét és sokaságát gyűjtötték az egyházba.

Más részt azonban mindinkább határozottan domborult ki az egyházközségek önkormányzati szervezete. A körvonal, mely a pápság részét elválasztá a hívek részétől a befolyásban, lassanként kifejlett. Ezen cristallisáló processus azonban, míg a hit és erkölcsi dolgokat a pápság kezeibe vitte viszsa, a külrend, az egyházi fegyelem egyné-mely ágaiban is megtartotta a hívek befolyását. S ha itt vagy amott, több vagy kevesebb cselekvési tér jutott is a keresztény népek hatásának az egyházi ügyekben, minden-

befolyás, melyet a hivők a legszélesebb határig bírtak, összeegyező volt az egyház szerkezetével. Nem volt apostol, nem ismerünk pápát, nem püspököt, ki ezen rendszer ellen az egyház érdekeinek, a kereszténység elveinek névében tiltakozott volna. Nem láttunk zsinatot, mely ezen befolyás ellen, mint egyházellenes gyakorlat ellen határozott volna.

Az egyház életereje az alapítási korszakban tetemesen szilárdult, az egyházi Organismus személyi és társadalmi elemeinek ezen akadálytalan tevékenysége által. S midőn a hittérítés munkája nyugat és kelet országaiba elvitte az evangélium szellemét, az apostoli egyházközösségekben az alkotmány szervezetének már formája és tartalma megszilárdult.

Az apostoli zsinatok az egyházi kor-mányzatban követendő minta teljes képét adták. Ők minden előforduló egyházi ügyet zsinatilag végeztek el. Az áruló Júdás helyét a néppel együtt zsinaton tanácskozva töltik be. A szeretetadományok kiosztása tárgyában eredt viszályt a néppel együtt

zsinaton tanácskozva egyenlítik ki. A hét diákon választását a néppel együtt végezik.

Az egyházi ügyek ezen administrativ kezelése irányadó befolyással volt az alkotmányi szervezet fejlődésére a második és következő századokban.

A népnek befolyása a püspökválasztásra törvényes szabálylyá vált.

Hogy csak egy-két példát említsek, Athanást a nép egyhangúlag választá alexandriai püspökké. Meletius a nép által kényszerítettet, hogy a syriaiai püspökséget majd az antiochiai érsekséget elfoglalja. Leót római pápává a nép választotta. Gergely a pápaságra Chrisostumus a püspökségre a nép szavazata által emelte tett.

De ezen önkormányzati befolyása a keresztény népnek az első századokban, nem csupán az egyházi állásokra való választásokban érvényesült.

Az egyházi javaknak, mint a hívek adakozásaiból eredt egyházi közvagyonnak kezelésébe a hívek határozott befolyással bírtak. Ezt nem csak az egyházi szükségeknek födözése, hanem a papság és sze-

gények ellátásáról való gondoskodás is magával hozta.

A vagyon-kezelésnek formája a birtokviszonyok és gazdagság fejlődésével változott. És midőn a húbéri rendszer a tulajdon elvét egy kiváltságos osztály kezébe öszpontosította, ezen fejlődéssel öszhangban a községi rendszer helyét a patronatusi rendszer foglalta el. De ezen patronatusi rendszer lényegileg a világi híveknek az egyházi vagyonra gyakorolt befolyását representálta.

Az első századokban élt híveknek a keresztény iskolára gyakorolt befolyásáról kevés mondani valóman van.

Az első keresztény iskolákról, s a híveknek mint család- és egyház-tagoknak az iskola szervezetben bírt osztályrészéről egyszerűen azért nem találhatunk a mai fogalmaknak megfelelő képzetet, mert az egyház első éveiben rendezett iskolák nem léteztek. Az egész oktatás, az isteni szolgálatra és igeirdetésre szorítkozott. De ezen igeirdetésbe öszpontosult oktatásbani részvét jogosultságával a hívek felruháztattak.

A „regale sacerdotium” magasztos esz-

ni éje kétségbevouhatlanul e tanítási jogot sőt kötelességet involválja a családatyának tűzhelye körül. A keresztény nevelés jogá, a keresztény tanítás jogát föltérítve.

S ha már az alexandriai iskolában a tanítók sorában laikusokat találunk, természetes, hogy a később keletkezett iskolákban szintén helyt nyertek a hívek is a tanítói széken, s hogy az iskolának anyagi gondozása és föntartása mellett, a hivők a papsság által az első keresztény századok szerezetének megfelelőleg, a paedagogium és didactikum körében is befolyással bírtak.

IV.

Az önkormányzati befolyás határai.

Az önkormányzati szabadságnak s a hívek küligazgatási befolyásának jogosultságát az egyházban, történelmi alapokon indokoltam.

Hátra van, hogy a jogosultság gyakorlati terén, a befolyás illetékességének határait megjelöljem.

E kérdés correct eldöntése nagy fontosságú. Megnyugtatását fogja hozni azon aggodalmaknak, melyeket az önkormányzati cselekvésnek egyházunk joghatóságával és alkotmányának szellemével való incompatibilitásáról, nem egyszer hallottunk fölidézni.

Pedig eljárásunk e vonalon sem lesz oly nehéz, ha ügyünk érdekei iránt bizalommal viseltetünk. Két elvhez ragaszkodjunk.

Az önkormányzati határvonalakat nem szabad azon érdekekre is kiterjesztenünk, melyek szent vallásunk tanai szerint, elvonhatlanul a lelkihatalom jogköréhez tartoznak.

Viszont, a lelkihatalom jogkörének ne akarjunk oly széles alapokat vindikálni, melyekkel az természeténél fogva sem bír.

Úgy állítsuk fel tételeinket, hogy azokat sem a jog, sem a történelem, sem az igazságos kölcsönösségek, vagy az elutasíthatlan tények, annálkevésbbé pedig hitel-veink szempontjából megtámadás érhesse. Mutassuk ki mindenütt indokolva a, vouait, melyet a hívő szellem, az egyetértés és keresztény szeretet kibékítő garantiáival övezünk; a melyen túl minden inger vagy nyomás daczára nem megyünk de innen sem maradunk; s a mely vouait a béke napjaiban oly szentül fogunk megtartani mint a háborgás vagy zavarok idején.

A magyar püspöki kar e kérdéssel már foglalkozott 1848-ban, akkor, midőn az új alkotmány-törvényekkel szemben, az egyház új joghelyzetének alapjait, az egyházi önkormányzat ős gyakorlatának visszahelyezésében kereste. — Az önkormányzati befolyás határait akkor még nem részletezte, de általános meghatározásul a következő elvet mondotta ki:

„Ezentúl adassék a világiaknak is be-

folyás az egyház külviszonyainak elintézésébe;” olvasom a nevezett Emlékirat 1848-i kiadásának 65-ik lapján, — „a mi nem szorosan religioi vagy papi ügy, a mi a lelki hatalom körén kívül áll, azok tárgy altassanak ezentúl vegyes egyházi gyülekezetekben, hol a kath. nép is választottai által képviselve legyen.”

Ezen kijelentés, az önkormányzati befolyásnak határait egy negatív téTEL felállításába foglalja.

Ráutal a tartalomra, mely az önkormányzat illetékességét betölti, midőn attól elkülöníti az oda nem tartozható érdekeket.

Azt mondja a püspöki emlékirat: a mi nem szorosan religioi vagy papi ügy, mi a lelki hatalom körén kívül áll, mindaz illetékességebe vonandó az egyházi önkormányzatnak.

A 48-ki püspöki kar tehát úgy fogta fel s helyesen az alkotandó egyházi önkormányzat feladatát, hogy az vegyes, azaz papi és világi tanácskozmányokban mindenazon dolgok fölött fog határozni, melyek a szorosan vett lelkihatalom köréhez nem tartoznak.

De midőn a 48-i püspöki kar a vegyes tanácskozmány határozatainak qualificációja fölött részletesen nem nyilatkozott, feltételezte, hogy a szervező congressus az önkormányzat competentiájának formulázásánál, úgy az önkormányzati szabadság, mint a kath. egyház elveivel megegyezően, a befolyás mértékét és minőségét meg fogja szabni.

Tekintve az egyház ős gyakorlatát, kánonjait és hitelvi határoz ványait, a hívek és papság kölcsönös befolyásából alakuló egyházi önkormányzat befolyási ereje lehet:

- a) egyenes és határozó;
- b) közvetett és tanácsadó.

Az önkormányzati cselekvés egyenes és határozó erejű jogilletékességehez fog tehát tartozni mint sem szorosan religiói, sem szorosan papi ügy, sem a lelkihatalom körébe nem vágó:

- 1) Az egyházi személyek minden rangfokozatú tényleges választása.
- 2) Az összes főpapi, káptalani, prépostsági, apátsági és zárdai, nem különben minden templomi és iskolai ingó és ingatlan javak, egyházi, iskolai és philontropikus

alapítványok kezelésébe, ellenőrzésébe és igazgatásába való tényleges befolyás.

3) Az egyházi személyek fizetésének, az egyházi szolgálat, épületek, bútorok, úgy szintén a temető fentartásának vagy szerzé sének és szükségleteinek födözése.

4) Az egyházi személyeknek híveikkel, vagy az önkormányzati közegekkel, úgy emezeknek egymással való nem kánoni jellegű súrlódásának, továbbá a papság kül egyházi viszonyainak elintézése.

5) Az önkormányzati szabadság érdekeinek, az egyház függetlenségének és jogainak az állam vagy szükség esetén Róma irányában való föntartása, megvédése és képviselése.

6) Az iskolaügy nevelési és oktatási elemei; a tanrendszer, tankönyvek megállapítása, az oktatás felügyelése, ellenőrzése.

7) Az összes katholikus tanítói személyzet választása, vagy kinevezése; fizetésének gondozása, iskolaépületek emelése, fentartása, bútorozása és a taneszközök szerzése. A katholikus iskolaügynek bármely hatóság irányában való minden irányú

képviselése; a kath. tudomány, irodalom és művészet ápolása. Végül

8) A szegények sorsa.

Az önkormányzati befolyás jogilletékes-sége, az egyenes és határozó erejű befo-lyás most kijelölt körén kívül, még oly térré is kiterjed, hol annak számára törté-nelmi és jog-alapokon csak annyi rész en-gedhető meg a mennyit a dolog természete s az egyházi önkormányzat történelmi jog-igénye követel.

Ide tartoznak:

1) Az isteni szolgálat külső dolgai, a szertartás nyelve, az ünnepnapok ideje és száma, a bőjtök, a körmenetek és búcsú-járatok.

2) A papi és szerzetesi fegyelem fön-tartása vagy reformja.

3) A papság és szerzetesek külső ne-velése, nem theologikus oktatása és külső viszonyai.

4) Szerzetesek behozatala vagy eltörlése.

5) Az egyházi pörös és büntető ügyek azon része, mely valamely hitelv vagy szent-ség érdekével közvetlen kapcsolatban nin-csen.

Ezen dolgok jólehet sem szorosan religiói, sem szorosan papi ügyek, de azoknak vagy egyenes kifolyásai vagy appertinentiái. És mint ilyenek a végeldöntést illetőleg az egyházi joghatóság fórumához tartoznak.

Mindazáltal tagadni nem lehet, hogy eredeti történelmi jogoknál fogva, azok körül az egyházi önkormányzat egységében egyesült papság és hívek, az ő jogos óha-jaikat, igazságos kívánalmaikat, észszerű aggodalmaikat, erkölcsi vagy hazafias érdekeiket, akár kérvényezés, akár javaslat, akár végre tanács útján jogoszerűen kifejezhetik; s elvárhatják, hogy ebbeli közbenjárásuk az illetékes egyházi hatóságok által nem csak kellő tisztelettel és figyelemmel fogadtatik; hanem az az érdeklett egyházkormányzati intézkedésekknél, a hívek lelki üdve érdekében, egyszersmind irányadóul tekintetik.

Az önkormányzati befolyás köre az általam kijelölt arányban elég tágas, hogy a hivői lelkesedést és ambitiót a cselekvésben kielégítse; elég magas, hogy a keblekben nemesebb ihletet és érzelmeket keltsen,

népünk erkölcsi és nemzeti nagy érdekei iránt.

Hátra van még, hogy a határvonalok körvonalozását kiegészítsem. Hátra van, hogy határozottan kijelöljem azon terrénumot is, mely az egyházi önkormányzat hatályán egészen kívül áll, s azzal soha vonatkozásba nem jöhet.

Ezen pont alá azon szorosan religiói és szorosan papi ügyek tartoznak, melyek hitelvezéink és egyházi alkotmányunk szellemében, isteni rendeltetés szerint az egyházi hatalom lényegétől elválaszthatlanok.

Nem fog tehát az egyházi önkormányzat jogilletékességéhez tartozni:

1) a hit és erkölcsstanítás, szentségek kiszolgáltatása és a rituálé.

2) az egyház belügyeinek canoni kormányzása.

3) Az egyházi személyek elleni canoni panaszok.

4) Egyházi jogeljárásoknál, az úgynevezett causae adnexae és conjunctae, vagyis a lelki dolgokkal egj⁷bekötött bizonyos egyházi jogesetekben való intézkedés.

5) Egyházi javadalmak elnyeréséhez ca-

nonilag megkívántató föltételek megvizsgálása, s az egyházi javadalmakba való canonikai beiktatás. Végre

6) A növendék papok és szerzetesek theologai nevelése.

V.

Az egyházi állások önkormányzati betöltése.

a) Püspökválasztás.

Valamely üresedésbe jött püspöki széknek törvényes betöltése az egyházi önkormányzat befolyásának alkalmazása mellett, három külön fokozatú tény által történik. Ezek:

- 1) a kath. nép választása utján nyert kijelölés;
- 2) az apostoli király által történendő kinevzés;
- 3) a római szent-szék részéről való kánoni megerősítés.

A népnek az egyházi állások betöltésénél gyakorolt befolyása, az első kereszteny századokban többnyire egyenes választás által nyilvánult. Maga a választási cselekvés egyhangú acclamatióval történt. A szomszédos püspökök összegyűlekezvén az üresedésbe jött püspöki szék városába, ott az

illető papságot és népet püspökválasztásra hívták fel. A nép és papság erre azt, kihez őt bizalma és tisztelete vonzotta, s kiben a törvényes qualificatiót megtalálta, nyilvános felkiáltás útján vagy szótöbbséggel püspökké megválasztotta.

A történelem a nép befolyása által gyakorolt püspökválasztásnak ezen formáját hagyományozta korunkra.

Elismерem, hogy a szervező congressus, midőn a püspökválasztási befolyásnak formáját az alkotandó önkormányzat gépeztébe beilleszteni akarja, a történelmi jogoknak alapján tehetné, és az egyenes népválasztásnak ősi intézményét hozhatná vissza.

De a választási formának ezen alkalmazását, az egyházi állások magasabb fokozatán nem tartom, a mai viszonyok álláspontjából opportunusnak. Kifejtem nézetemet.

Az ős keresztény korban, az egyház teritoriális felosztása nem felel meg a mai egyházmegyei felosztásnak. Emellett a nagyobb városok az egyházi befolyásban tul-sulyra emelkedtek a falvak és kisebb községek fölött. A püspökválasztás is a pöspöki székváros papsága és lakossága által esz-

közöltetett, a falvak és kisebb városok népe abból távolsági vagy más okok miatt rendesen kihagyatván. Ekként az egyenes választás a püspökség egész territóriumára ki nem terjedett, hanem egy kiváltságolt résznek, a metropolis lakónak jutott osztályrészéül.

Ma a politikai alkotmányos fejlettség a nép választás fogalmához egyetemes népfönségi formákat szab. Ma nem elégednék meg bármely püspök-megye vadéki lakossága oly püspökválasztási intézménnyel, mely a székváros lakónak kezeibe tenné a választás hatályát, a vidék híveit abból bárminő alapokon kizárván.

Miután azonban az első korbeli népválasztás, a választói qualificatió mértékét oly széles alapokra fektette, hogy az mai nap még a legszabadelvűbb politikai intézményeknél sem lenne alkalmazható, s miután az akkori időviszonyok alacson közmívelt ségének egyenlősége nem dobott oly távol hézagokat az intelligentia és egyes néposztályok értelmi állása közzé, mint azt jelenleg találjuk, s így ma igen fontos okok tiltanak, hogy a műveltségi igényekben gyöke-

rező erkölcsi qualificatióul a nép és értelmiség befolyásánál az első századokban gyakorolt mértéket fogadjuk el választói jogalapul: nincs egyéb hátra, mint hogy modern társadalmi és politikai fogalmainkkal egyezően a képviseleti elvet hozzuk a magasabb fokozatú egyházi választásoknál is alkalmazásba.

Elfogadva tehát a képviseleti elvet alapul, most már azon önkormányzati közegre nézve kell tisztába jönnünk, a melynek kebelébe a püspökválasztás actusát helyezni akarjuk.

Történelmi hagyományok az egyházmegyei gyűlés hivatottsága mellett szólanak. De van egy más tekintet, mely megfelelőbbnek mutatja, hogy a püspök választási jogot általán az országos congressus illetékekességébe ültessük át. A vallás hitegységét és az egyházi hatalom egységét inkább találom kifejezve azon országos közeg által gyakorolt püspökválasztásból, mely mint a magyar kath. egyház önkormányzatának legmagasabb fóruma, az egész egyházügyek szálait kezében összepontosítva tartja.

Ide az országos congressusba vélem én

a magyar püspökök választását helyezendőnek. Anynyit azonban az egyházmegyék híveinek számára okvetlen megadandónak tartok, hogy a kijelölésnél, a congressus az illető egyházmegyének beterjesztett kívánságát méltó figyelembe vegye. A püspökök közül ki nem veszem az érsekek és az ország prímásának választatását sem.

Az országos congressus által gyakorlandó püspök-választás, illetőleg hármas ki jelelés tehát következőleg menne véghez.

Az illető püspöki vagy érseki szék el árvulásának napjától számítva, három hó lefolyása alatt, az országos congressus el nöke, püspök választási ülésre hívja össze a congressust. Az ülés ez alkalommal is nyilvános lenne, és e célra rendelt bizonyos vallási szertartások előznék azt meg. Három egyén lenne választandó mint hármas jelölt. A választandó jelölteknek az egyház által törvényesen követelt tulajdonnak hiányozni nem szabad. Ellenkezőleg a kijelölés egy házilag érvénytelenné válik. A választás maga titkos szavazással történik. Szavazattöbbség dönt. Egyenlő

szavazatok esetén, az elnök szavazata határoz.

Az országos congressus által ekként választott hármas jelöltek az országos egyházi kormánytanács útján terjesztetnek a királyi kinevezés alá.

Az eddigiek kapcsán az 1848. III. t. ez. 7-dik pontjára lenne némi észrevételem. Abban ez foglaltatik:

„Az érsekek, püspökök, prépostok s apátoknak kinevezése ... minden az illető felelős magyar miniszter ellenjegyzése mellett, egyenesen ő Felséget illeti.”

Indokolnom is fölösleges, hogy a szervező congressusnak egyik feladata lesz gondoskodni, hogy az országos törvényhozás a nevezett törvényczikk ezen pontjának a miniszteri ellenjegyzésre vonatkozó rendeletét érvényenkívülinek nyilvánítsa. Nem gondolom a szabad egyház önkormányzati függetlenségével megegyeztethetőnek, hogy a politikai kormány az egyházi kinevezéseket ellenjegyezze. Az állami jogos garantiákat nem a kinevezésekben, hanem magában az önkormányzati intézmény szellemében kell nyújtanunk.

A politikai kormány cultus-minisztere helyett azonban, az országos egyházi kormány tanácsnak az egyházi kinevezéseket és személyi ügyeket vezető tagja tenné az apostoli király minden egyházi kinevezésénél, a szükséges ellenjegyzést.

Az apostoli király által történt püspöki kinevezésnek pápai megerősítés végett Rómába való terjesztését pedig az egyházi kinevezéseket és személyi ügyeket vezető országos egyházi kormánytanácsnak ellenjegyzése mellett, az ország prímása fogná eszközölni.

b) A suffragán- és czímvizes püspökök, a vikáriusok, kanonokok, apátok és prépostok választása.

Elfogadva a választásnak, illetőleg a hármas kijelölésnek az Önkormányzati közegek által gyakorlandó elvét, midőn azt az egyház legmagasabb állásánál, a püspöki szék betöltésénél alkalmazásba veszszük, nincs ok, miért ne vinnők a választás elvét következetesen keresztül az egyházi állások másod és alsóbb rendű fokozataiban is.

Eszerint a suffragan- és czímeztes püspökök, a vikáriusok a kanonokok, prépostok és apátok választásáról kell nyilatkoznom.

Mindezen állásokra való hármás kijelölési befolyás is, az önkormányzati testületnek választása által történnek.

Azonban e fokozatokat már nem az országos congressus, hanem az egyházmegyei nagy gyűlés illetékességébe vélném helyezendőknek. Azért is, mivel mindezen állások természetükönél fogva lokális, az egyházmegye specifikus körén kívül, országos hatálylyal nem bírnak.

Előre kell bocsátanom, hogy fejtegetésem keretébe nem tartozik annak megvitatása, vájjon az egyház érdekei kívánják és menynyiben kívánják, hogy a sokszerű egyházi czímeztes és tényleges méltóságok körül némi változások történjenek?

Célomtól eltérni nem akarván a létező egyházi hivatal-szervezet status quo-jának álláspontját kell elfoglalnom.

A czímeztes püspökök, kanonokok, apátok és prépostok önkormányzati választása tehát, azon egyházmegyei nagy gyűlés kebelében menne véghez, a melyben a kérdé-

ses egyházi állások üresedésben vannak. Az illető állomás üresedésének napjától számítva három hó lefolyása alatt, az elnök a szükséges választásra egyházmegyei gyűlést hirdet. A választási actus ugyanoly föltételek és formák között történik itt is mint a püspök-választásnál. A hármas kijelölés az egyház-megyei gyűlés kebeléből az országos egyházi kormány tanács utján királyi kinevezés alá terjesztetik. A kinevezést pedig az országos egyházi kormány tanácsnak az egyházi kinevezésekkel és személyi ügyeket vezető tagja fogná el-ellenjegyezni.

c) A kerületi esperes választása.

Ha az önkormányzati szervezet az esperesnek hivatalkörét nem érintené, az espereseknek, mint tisztán a kerületi papság egyházi körébe tartozó hivatalnokoknak választásába, a kerületi papság befolyásán kívül, más elemeket nem bocsátanék.

De a kerületi esperes épen állásánál fogva, mint ezt alább kimutatom, több vonalon fog vonatkozásban állani az önkormányzati szervezettel, mint ilyen tehát, szükség-

kép az önkormányzati befolyás választása alá esik.

A kerületi esperes választása szerint az illető egyházkerület gyűlésén következőleg lenne eszközlendő.

A megyés püspök által e célra kiküldött főesperes esperes-választásra összehíván a kerületi gyűlést, ez alkalommal, csupán e célra a kerületi gyűlés egyházi és világi rendes tagjain túl meghívna egyszer-smind az illető egyházkerület összes segédelkészítőt is, kik ez esetben szintén bírnak szavazattal.

Itt azonban már nem vélném alkalma-zandók a hármas kijelölést. A kerületi gyűlés titkos szavazás útján szavazattöbbséggel tenné a választást, szavazategyenlőség esetén az elnök főesperes szavazata döntene. A megválasztott, a kerületi gyűlés útján, az illető megyés püspök elé lenne terjesztendő megerősítés végett. Azon esetben, ha a püspök a megerősítést nem kánoni okokból megtagadandónak vélné, az ügyben az országos congressus fogna határozni.

d) A plébános választása.

Mindegyik egyházközség maga választaná lelkészét. A választás egyházközségi gyűlésen történnék. A plébánia megüresedésétől számítva a törvényszabta idő alatt, az illető kerületi esperes plébánosválasztásra szólítja fel az érdeklett egyházközséget. Ezen gyűlésen az elnökséget az esperes az egyházközségi elnökkel együtt gyakorolja. Az egyházközségi gyűlés titkos szavazás útján tenné a hármas kijelölést, mely az esperes útján ha a plébánia patronatusi javadalom, az illető egyházpatronusnak bemutattatik, ki tetszése szerint a jelöltek közül egynek megüldi a praesentát, s a püspök azt canonilag megerősíti. Ha azonban a plébánia nem patronusi javadalom, a hármas kijelölés egyenest a megyés püspök elé terjesztendő, ki tetszése szerint egyet az illető plébániára kinevez.

Ezen pontnál érintenem kell, hogy a patronusi kérdésnek országos rendezése, a lelkészválasztás formájára is módosító hatással lehet; ma azonban a patronusi rendszer jelen állása mellett a föntebbi formát egyelőre elfogadhatónak vélem.

A segédlelkészek választás alá nem esnek. Azokat az egyházi hatóság fogja ezután is disponálni. Azonban a congressus feladata lesz gondoskodni arról, hogy a káplánok és plébánusok közötti viszony szabályoztatván, az előbbiekt subordinációja, tisztán a hivatali körökre szoríttassék.

Nem szólottam a férfi- és nőszereztek elől járóinak, főnökeinek vegyes befolyású választásáról. Ezt azért mellőztem, mivel a zárdák és szerzetek már magukban véve mint bevégzett külön testületek, testületi önhatalssággal bírnak alkotmányuk szellemé szerint, ezen alkotmány pedig mint belső zárdaügy, kívül áll az országos Önkormányzati közegek befolyásának hatályán.

A tanító rendek a tanítási érdekekben általán és részletesen megtalálják helyüket az önkormányzat oktatásügyi szervezetében.

A betegápoló szerzetek pedig a humanitárius szervezethez fognak soroztatni, minden abban, a mi a betegápolás érdekeihez tartozik.

A lelkipásztorkodással foglalkozó vagy contemplativ szerzetesek, a lelkipásztorsági

vonatkozásokban, a világi papsághoz számítattnak.

A szerzetesi javadalmak, mint olyanok, melyek a szerzeti alkotmány belső lényegéhez nem tartozók, az egyházi önkormányzat gazdaszati részében találják helyüket.

Mindezkről tehát tüzetesbben szóian-dok az önkormányzati szervezet részlete-zésénél.

VI.

Az egyházi javak és az egyházi önkormányzat.

Az egyházi javak kezelésére, befolyása lesz az egyházi önkormányzatnak.

Egyházi javak alatt nem egyedül a szorosan vett templomi, iskolai és humanitárius birtokokat és alapítványokat értem. Ide foglalom az ügynevezett papi javakat is általában.

Bízom a congressus bölcseségében, hogy e kérdés megoldásánál is azon lesz, miként az azzal egybekötött nagy érdekeket megmentse, a méltányos igényeket kielégítse.

Az egyházi javakra való Önkormányzati befolyás kánonilag sem találhat legyőzhetlen akadályokra, ha oly oekonomikus intézményt fogunk szervezni, mely az egyházi joghatóságnak az egyházi vagyon körül történelmi leg igazolt és zsinati határozatok által nyújtott befolyását, felügyeleti jogát nem paralyzálja.

Ily szervezet nem lehetetlen. Nem áll annak útjában az egyházi vagyon jogtermé- szete sem.

Az egyháznak tett bárminemű adomány, kath. felfogás szerint ugyanis, az egyházat il- leti. Az egyházi vagyon jogalanya pedig nem változik az által, ha a laikusok részt vesznek a kezelésben, Mert a világi befo- lyás nem hozza eo ipso magával, sem azt, hogy a vagyon suhstantiája, sem azt, hogy a vagyon kamatja eredeti rendeltetésével el- lenkező célokra fordítassék.

Midőn azonban az egyházi joghatóság-nak az egyházi vagyon kezelése fölött a keresztenység kezdete óta bírt felügyelői ogát fentartartatni kívánom, nem feledkez- hetem meg arról sem, hogy a vagyon-ke- zelésnek megállapítandó önkormányzati for- mája kell, hogy magában hordja a szüksé- ges garantiákat.

E szervezet megalkotásánál nem te- kinthetünk el több mint nyolcz század birtokviszonyi fejlődésétől egyrészt, a tu- jajdonjog körül támadt újabb fogalmak- tól más részt. S míg itt óvatos előrelá- tással kerüljük a nagy veszélyeket, me-

lyek bizonyos eszmék tévelyeiben a tulaj-dont minden vonalon fenyegetik, úgy vi-szont nem feledhetjük, miként csak egy, szellemében és formájában határozottan kor-szerű oekonomikus szervezet lesz képes megmenteni a magyar kath. egyház vagyon-állását, a saecularisatio általános áramlatával szemben.

Egész az V. század elejéig, az egyházi javakat specializálva nem találjuk. minden a mi az egyháznak adományoztatott, az ak-kori keresztény fogalmak szerint közös bir-toka volt a közös egyháznak. Két részre osztatott az: a papok és szegények részére.

Az V-dik század vége felé Geláz pápa már úgy intézkedett, hogy az egyházi jöve-delmek négy részre osztassanak. Ilykép: egy rész esett a püspöknek, másik a pap Ságnak, harmadik egyházi szükségletekre adatott, negyedik a szegényeknek.

Az egyházi vagyon jövedékének ezen felosztása változáson ment át, midőn ké-sőbb a IX-ik században az egyházi vagyon specializáltatott, a javadalmak jövedelme bi-zonyos meghatározott hivatalhoz kötöttetett.

E rendszer szellemében fejlett ki az egyházi birtokviszony Magyarországon is.

Mindazáltal senki sem állíthatná, hogy midőn a javadalmak az egyes egyházi állásokhoz cumuláltattak, s a kezelésben a decentralisatio egészen keresztül hajtattott: azért az illető javadalmak gazdag jövedelme, az egyházi személyeknek minden kötelesség és felelősség nélkül adományoztatott volna.

A közgondolkozás e címet adta az egyházi javaknak: bona ecclesiae, bona pauperum. S a katholikus papság közérzülete, az adományozók szándékainak az által vélt minden időben eleget tenni, hogy fölösleg jövedelméből egyházi, cultural és humanitárius célokra adományozott.

Emellett azonban például a főpapi javadalmak jövedelme, a legutóbbi időben sem nélkülözött bizonyos irányt a hovafordításban. A háztartás mellett ott vannak a kegyúri kiadások, a szegényebb plébániák, templomok, iskolák fölsegélese, a székes vagy főegyházakban az isteni tisztelet költségei, végre a gazdasági épületek fenntartása, a javadalmak beruházása, s administratiója.

Mindezen szükséletek födözése megma-

rad mint teher a püspöki jövedelmeken akkor is, ha az egyházi önkormányzat bizonyos vonatkozásba fog hozatni a püspöki javak adminisztratiójával.

Nem tudom ugyan, a jövő változásai mily formákat fognak hozni, az egyházi vagyonnak az önkormányzati intézményhez való vonatkozásába; de nagy érdekek követelik, hogy már most egy oly fejleménynek rakjuk le alapköveit e téren is, mely míg egy részt kellő garantiákat nyújt a püspöki javról a magyar katholikusok jogainak, más részt alkalmas legyen arra, hogy a püspöki tekintély és függetlenség ősi alakjában fönrtartassék, sőt a tisztelet társadalmi föltételeivel biztosítassék.

Bizonyára távol áll a kath. congressus azon gondolattól, hogy az önkormányzati szabadságot azzal inaugurálja, miként egy elemeiben változó oekonomikus közeg jóakaratára utalja azon magyar főpapságnak anyagi existenciáját, melynek elődjei, de részben maga is, a főpapi javakat is századokra ható intézmények, alapítványok és jó cselekedetek áldásaiban kamatoztatták a közhaza javára.

Két irányú rendszabály állhat e téren a congressus elhatározása előtt. Mindkettő helyes, és a czélnak megfelelő lehet, feltéve hogy a megállapodás a papi s világi elem, kölcsönös egyetértésének eredménye leend.

Állapítassék meg a congressus által, bizonyos összeg maxima, mely összeg az egyes fő- és alsópapsági javadalmak jövedékarányához képest nagyobb vagy kisebb lehetne és minden egyes javadalomtól az alapítandó országos vagy egyházmegyei pénztárba lenne évenként helyezendő.

A másik rendszer: állapítassék meg bizonyos összeg minima, mely a fő és alsó papsági javadalmak jövedékarányával s az illető egyházi állás jellemével egyező lenne, s a fő és alsó papi javadalmak személyi jövedékét képezné.

Nem találok veszélyt, sem aggályokra okot, ha ezen formák bármelyike fogadtatnék el, mert fölteszem, hogy a congressus intézkedése az egyházi javadalmak szabályozása körül is alkalmas lesz a tiszteletre méltó és komoly érdekek kímélésével minden irányban közmegnyugvást eszközölni.

Nekem azonban kötelességem, az elvek

alkalmazásának concret alakot adni az egyházi vagyon rendezésében is.

A felállított első rendszer egyszerűbb, megvallom könnyebb is. Nem kelhet fél tékenységet sem.

A másik több nehézséggel jár. Helyén van tehát, hogy az egyszerűt, a könnyen kivihetőt nem elemezve, a nehezebb résznek megoldása körül terjeszszek megnyugtatást és lehető irányítást, erre szükség lehet, ha netalán a congressus e kérdésben az első rendszabályt nem lenne hajlandó elfogadni.

Szólok tehát első sorban is a püspöki jövedelmekről.

Az önkormányzati befolyást a püspöki jövedelmekre nézve akként lehetne talán szabályozni, hogy a püspöki udvar és háztartás, nem különben a püspöki magán pénztár számára bizonyos összeg minimuma meghatározatnák. Ezen összeg meghatározásánál más kulcsot alkalmaznánk a primási, mást az érseki és mást a püspöki költségvetésre. Mindenesetre oly tetemes összeg lenné az, hogy a püspöki méltóság és tekintély külső fényét is kielégíthetné, de a

püspöki állással járó bizonyos jótékonyságok gyakorlására is eleget szolgáltatna.

A fórum, mely a püspöki pénztár számára járandó ezen költség minimumát meghatározná, legmegfelelőbben - talán az országos congressus lehetne. Hol is püspökeink az ő tekintélyüknek és befolyásunknak areopagját találandják mindenkor, s hol a püspöki érdekek hatálya őszinte kegyelettel fog szünetlen találkozni.

Az ilykép meghatározandó összeg fölött azonban maga a püspök szabadon és függetlenül intézkednék. Nem utalványozás és nem ellenjegyzés útján, de önhatalmilag vehetné azt a püspöki javadalom jövedelméből úgy és akkor, miként és mikor akarná.

A püspöki javak jövedelme a mennyi többletet adna, az említett összegen felül, azt az illető püspök vagy érsek az országos egyházi pénztárba szolgáltná. Ezen országos egyházi pénztár az önkormányzati hatóság által kezeltetnék, s két irányban hasznosítatnák. Először, abból tartatnának fön vagy emeltetnék a kath. congressus vagy országos egyházi tanács által fentartandó vagy emelendő országos kath. közintézetek.

Továbbá, ezen országos egyházi pénztárból segélyeztetnének azon egyházmegyei pénztárak, a melyek az ő patronatusi, egyházi, iskolai szükségleteiket, papságuk és tanítóik anyagi javítását födözni különben képtelenek lennének.

A káptalanok és javadalmazott prépostok vagy apátok jövedelmei, a püspöki jövedelmekre nézve felállított alapon lennének szintén rendezhetők. Az eljárás itt egyszerűbb volna.

Az országos congressus határozná meg például azon quantumot, mely a káptalani apátsági vagy prépostsági jövedelemből, az egyes kanonoknak, továbbá az apátnak vagy prépostnak háztartási és személyi magán pénztárát képezné.

A többlet, mely ezen költség levonása után az illető jövedelemből fönmaradna, az egyházmegyei pénztárba fogna beszolgáltatni. Ezen egyházmegyei pénztár az illető megyés püspök felügyeleti jogának épségben tartása mellett, szintén önkormányzati utó kezeltetnek, s abból födöztetnének az egyházmegye összes egyházpatronatusi, temp-

lomi, iskolai, papellátási és humanitárius kiadásainak azon része, a melynek födözésére ez egyházközösségek maguk, képességgel nem bírnának.

A plébánosok jövedelmének, és a káplánok fizetésének megfelelő szabályozása, szintén e vonalon jut a congressus munkája alá.

Általán két fokozatú plébániákat kell figyelembe vennünk.

A szegényeket, vagyis olyanokat, melyek a lelkésznek megfelelő existenciát nem nyújtanak. És vagyonosokat vagyis olyanokat, melyek a megfelelő existencián tul még fölösleget is szolgáltatnak.

A szegényebb papság sorsának javítása, egyik főteendője lesz a szervező congressusnak. Sok nélkülözés, munka és sanyarúság verejtékét kell e téren expiálni. A keresztény szeretet s az evangéliumi igazság itt jogát követeli vissza, régi mostoha évek mulasztásaiért.

Ezen javítási mód a congressus elhatározásától fog függeni. A lehetőség föltételelét, a szükséges alapot azonban előbb teremteni kell. Ezen alap központja minden-

nütt az egyház-megyei pénztár lenne, hova már előbb az illető egyházmegye káptalani, apátsági és prépostsági jövedékének feleslegét soroztam. Ide sorozom tehát a gazdagabb plébánosok jövedelmi többletét is.

Ugyan is a plébánosokra nézve szintén elfogadhatónak tartanám megfelelő osztályozás szerint bizonyos jövedéki kulcs arányának megszabását, mint azt a magasabb fokozatú egyházi állásoknál tettem.

Az eljárás egyszerűsítésének tekintetéből azonban legkivihetőbbnek tartanám, ha a vagyonosabb plébániák fölöslegeiből az egyházmegyei pénztárba bizonyos meghatározandó részt szolgáltatnának be.

Azon plébánusi jövedelmek, melyek körülbelül a megfelelő arányt megütkik, érintetlen maradnának.

Szegényebbek azonban a kellő összegig pótoltatnának.

A káplánok fizetésének általános megjavítása szintén eszközlendő, s ez a leghalaszthatatlanabb feladatok közé tartozik.

A javadalmazott szerzetesrendek az ő jövedelmeikről számadással tartoznának az

országos congressusnak. A mennyiben háztartási és hivatási (oktatás, betegápolás) költségeik födözése után még többlet maradna, az az országos pénztárba tétetik át, ha azonban a megállapított költségre valamely rendnek jövedelme nem lenne elegendői az az országos egyházi pénztárból pótoltatnék.

Hátra van még, hogy az összes katholikus alapítványokról és azok jövedelmeiről is érintést tegyek.

Ezeknek kezelése határozottan az egyházi önkormányzatot illeti. Magát az administrációt pedig egymásutáni fokozatban, a megfelelő önkormányzati közegek eszközölnék.

Úgy, hogy a plébánosok kezeiben levő alapítványok kezeléséről az illető egyházközségi tanács, a káptalanok kezeiben levők kezeléséről az illető egyházmegyei tanács gondoskodnék az illető káptalan közbejöttével.

VII

Az önkormányzati szervezet részletezése.

Elsoroltam azon külegyházi ügyeket, melyek az önkormányzati befolyás jogilletékkességébe fognának tartozni.

Az egyházi állások betöltésére, s az egyháziak jövedelmének rendezésére nézve az alapelveken túl, az alkalmazás formáját is megkísértettem.

Elkülönítve és megválogatva előttünk áll tehát az anyag, melyből egyházi önkormányzatunkat kiépíthetjük.

Észtani szükségességgel következik, hogy most tervbe vegyem részletes összeállítását, az önkormányzati szervezetnek.

Három alapelvre állítom kísérletemet. Ezek:

a képviselet elve az önkormányzati közegek összeállításában;

a személyes felelősség elve a végrehajtásban;

s a két harmad világi és egy harmad papi számaránynak elve az egész rendszerben.

Lássuk most a szervezet tagolt elemeit egyenként.

A) Az egyházközség önkormányzati szervezete.

Minden plébániai község, ide értve annak fiókközségeit is ha vannak — az ő egyházi önkormányzatát két alakban gyakorolja. Ez:

az egyházközségi gyűlés, továbbá az egyháztanács.

Az egyházközségi gyűlés.

A köztanácsokszáma, vagyis az egyházközségi gyűlés, az egyházközség összes erre jogosult kath. híveinek gyülekezete.

Ezen egyházközségi gyűlés teendői következők lennének:

1) A lelkésznek, néptanítónak, továbbá az egyházközségi tanács tagjainak, valamint a kerületi egyházgyűlésbe küldendő egyházközségi képviselőknek megválasztása.

2) Intézkedik az egyházközségi templomi

és iskolai vagyon, nem különben az egyházközségen létező alapítványok iránt.

3) Megvizsgálja, helybenhagyja vagy elveti az egyházközségi tanácsnak, a templomi, iskolai és plébániai épületek javítása vagy építése, vagy pedig egyéb létező templomi, iskolai vagy alapítványi realitások fentartása tárgyában előterjesztendő ajánlatát.

4) Megvizsgálja a tanács által benyújtandó évi számadásokat.

5) Ellenőrzi és felelősségre vonhatja az egyházközségi tanácsot s gondnokot az egyházi önkormányzat körül tett végrehajtásban és cselekvésekben.

6) Az egyházközségi gyűlés minden évben egyszer lenne egybehívandó, fontosabb ügy forogván kérdésben, az elnök vagy annak akadályoztatása esetén a világi gondnok annyiszor hívhatja azt egybe, a hány-szor szükségét érzik.

7) A gyűlés elnöke rendesen az illető lelkész.

Az egyházközségi tanács.

Az egyházközségi gyűlés rendeleteit, intézkedéseit, az egyházközségi tanács hajtja

végre, mely is állandóan képviseli az egész egyházközséget.

Ezen egyházközségi tanács tehát azon önkormányzati közeg, mely az egyházközségi gyűlés kebeléből választatik, hogy az egyházközség önkormányzati teendőit végrehajtsa.

Az egyházközségi tanács tagjait az egyházközségi gyűlés tulajdon kebeléből, az illető egyházközségi hívek számarányához képest választja.

A választott tagokon kívül azonban állandó tagokat is számlál. Ilyenek: a helybeli lelkész, a néptanító, s az illető patrónus, ha a plébániának van patronatusa, — vagy annak képviselője.

A tanácsnokok három évre, legfölebb hat évre lennének választandók, minek leltével új választás foganatosítatnék.

Midőn az egyházközségi tanács magát constituálta, választ egy jegyzőt; elnököt nem választ, miután a rendes elnök az illető lelkész lenne kivétel nélkül.

Üléseit ezen egyházközségi tanács havonkint egyszer tartaná, ezenkívül ülésezhetne mindannyiszor, valahányszor közös

érdekek kívánják. Az ülést a plébános mint elnök hívja össze, akadályoztatása esetén a világi gondnok. A tanácskozmány határozata érvényes, ha a tagok két harmada részt vett abban. Eldöntések szavazás útján történnek. A többség határoz; szavazategyenlőség esetén, az elnök szavazata dönt.

Az egyházközségi tanács, a maga kebeléből választ egy világi gondnokot. Az ezen állomásiba való valláserkölcsei qualifikáció mellé még kellő vagyoni állás is szükségeltetnék biztosítékul.

Az egyházközségi tanács teendői.

1) Leltárt vesz fel a létező összes ingó és ingatlan templomi, iskolai és alapítványi birtokról. Ezen leltár három példányban fogna szerkesztetni. Egyike az egyházközségi gyűléshez, a másika az egyházmegei tanácshoz szolgáltatnák át, a harmadikat pedig tulajdon használatul az egyházközségi tanács tartaná meg.

2) Év végén megvizsgálja ezen leltárt. A szerzett új tárgyakat a rovatokba fölveszi, a hasznávehetlenekké váltakat kitörli, de

mind a szerzésről, mind a használatonkívülivé vált dolgokról, a községi gyűlésnek jelentést tesz.

3) A templom, iskola és alapítványok ingó és ingatlan javainak fentartásáról gondoskodik.

4) Az istenitisztelet kiadásait utalványozza. A szükséges templomi bútorok, eszközök, könyvek, képek vagy egyéb szerek beszerzéséről gondoskodik.

5) Az iskolát a kellő taneszközökkel és bútorokkal fölszerelteti.

6) Az előfordulandó templomi, iskolai vagy alapítványi épületek javításáról gondoskodik, nagyobb munkálatokról az egyházközségi gyűlés elé építési és költségvetési javaslatot terjeszt, s az ezen munkálatokra szükséges költségek forrásáról gondoskodik.

7) Meghatározza annak módját, mely szerint a gondnok az egyházi pénztárt kezeli.

8) A templom, iskola és alapítványok disponibilis pénzeinek elhelyezéséről, vagy jövedelmezőbb forgósításáról intézkedik.

9) Gondoskodik a lelkész, néptanító és

templomszolgák fizetésének rendes kiszolgáltatásáról.

10) Segédkezet nyújt a lelkésznek a nép vallási és erkölcsi fogyatkozásainak javításában, netalán lábrakapó babonák vagy rósz szokások kiirtásában.

11) Az egyháznak és az egyházközségnak tekintélyét és tiszteletét védelmezi.

12) Az egyházmegyei tanács elé, vagy a kerületi tanács elé az egyház és iskola emelkedését, javát, a javak és alapítványok gyarapítását, továbbá az egyházi, iskolai és alapítványi ügyek körül netalán elhárításnak induló károk javítását célzó javaslatokat terjeszt.

13) A szegényebb sorsú iskolagyermeket ruházattal és taneszközökkel segíti.

14) Egyházközségi népkönyvtárt gyűjt.

15) A kebeléből küldendő tagok által az iskolát időnként meglátogatja, s az észrevett hiányokról a kerületi iskolaigazgatónak jelentést tesz.

16) A község szegényeit istápolja.

B) Az egyházkerület önkormányzati szervezete.

Az egyházi önkormányzat szerves épületének második fokozatú közegét az egyházkerületek képezik.

Az egyházkerületi önkormányzat szintén két alakban végezi feladatát:

az egyházkerületi gyűlés; továbbá
az egyházkerületi tanács által.

Az egyházkerületi gyűlésről.

Az egyházkerületi gyűlés az egyházkerület papságának és egyházközségi képviselőinek gyülekezete.

Tagjai: a kerületi esperes, a kerület lelkészei, ha zárda esnék a kerületbe, annak perjele vagy fönöke, a kerületben ne talán létező középtanodák igazgatója s egy képviselője, a kerületi iskolák igazgatója a kerülethez tartozó patrónusok vagy azok küldöttei, az egyes egyházközségek képviselői, a kerület néptanítóinak választottai, és a kerületi gondnokok.

Az egyházkerületi gyűlés teendői.

- 1) Szükség esetén kerületi esperest választ, a föntebb leírt módon.
- 2) Megválasztja saját kebeléből az egyházmegyei gyűlésbe küldendő kerületi papi és világi képviselőket. A papi képviselőket az esperes elnöklete alatt titkos szavazás utján a papok, a világi képviselőket pedig a főgondiok elnöklete alatt a világiak külön választják.
- 3) Az egyházközségi tanácsok által beértesztett ügyek, kérvények, javaslatok fölött intézkedik, vagy ha azok illetékekességét túlhaladják, a megfelelő önkormányzati hatósághoz azokat átszolgáltatja.
- 4) A kerületi iskolák ügyeit ellenőrzi, s azoknak emléséről gondoskodik, végrehajtását eszközli az egyházmegyei iskola felügyelő intézkedéseinek.
- 5) Az egyházkerületei vagy annak közsségeit illető közös vagyonokat kezelteti, azoknak okszerű adminisztrációját gondozza, s a kezelési számadásokat megvizsgálja.
- 6) Ezen gyűlés elnöke a kerületi esperes, akadályoztatása esetén a helyettes es-

peres, ha pedig mindenki akadályozva lenne, a kerületi főgondnok.

7) A kerületi gyűlés minden évben egyszer, szükség esetén többször lenne tartandó. Az összehívást az elnök eszközli.

Az egyházkerületi tanácsról.

Az egyházkerületi gyűlés gyakorolja az egyházkerületnek föntebb elsorolt ügyei fölött az intézkedési jogot; de intézkedéseinek végrehajtását az egyházkerületi tanács által eszközli.

Az egyházkerületi tanács tehát mint jogos egyházkormányzati közeg, az adminisztrátiót illetőleg ugyanoly jogviszonyban áll az egykázkerületi gyűléshez, mint az egyházközségi tanács, az egyházközségi gyűléshez.

Ezen egyházkerületi tanács tagjait egy harmad részben papi és két harmad részben világi tagokból három, legfölebb hat évre választja maga az egyházkerületi gyűlés. Az elnök itt is a kerületi esperes, akadályoztatása esetén a helyettes esperes vagy ahol ilyen nincsen, vagy ez is akadályozva lenne, a kerületi gondnok.

Midőn a tanács magát megalakítá jegyzőt, és gondnokot választ.

A kerületi egyháztanács gondnokának feladata ugyanaz, mi az egyházközségié, csak hogy amannak hatásköre annyira terjed, a mennyire magának a kerületi gyűlésnek illetékessége.

C) Az egyházmegye önkormányzati szervezete.

Minden egyes egyházmegyének önkormányzati ügyeit az illető egyházmegyének papsága és hívei együttesen intézik. Ezen intézkedést pedig kettős közeg által gyakorolják.

Az egyházmegyei gyűlés, és az egyházmegyei tanács által.

Az egyházmegyei gyűlésről.

Az egyházmegyei gyűlés, az egyházmegye papi és világi képviselőinek gyülekezete. Ezen képviselők a kerületi gyűlésen, a kerületi gyűlés tagjaiból választatnak. A papi képviselőket titkos szavazás utján a papság, a világiakat a világiak választják. Megválasztatásuk 3 éven át tartandó gyűlésekre érvényes, minek letelte után új

választások történnek. Ha valamely képviselő időközben meghalna, helye új választás által töltetik be.

Az egyházmegyei gyűlés tagjainak száma, az egyházmegye nagyságához képest nagyobb vagy kevesebb lehetne. A világiak itt is két harmadát, a papok egy harmadát képeznék a gyűlésnek.

Az egyházmegyei gyűlés rendes elnöke az illető megyéspüspök, melléje azonban szavazattöbbséggel egy világi elnök is választatik. Ha a püspök akadályozva lenne elnöki teendőit végezni, vagy széküresedés állana be, a világi elnök veszi át az elnökséget.

Az elnök hívja egybe az egyházmegyei gyűlést, s közzéteszi az ott tárgyalandó ügyeket. Jegyzőt maga a gyűlés választ.

Az egyházmegyei gyűlés bármely tagjának jogában áll, az egyházmegyei gyűlés előtt annak jogilletékességét túl nem lépő javaslatokat és indítványokat terjeszteni, ezeket azonban Írásban köteles benyújtani, s ha legalább a gyűlés 10 tagjának aláírását viseli, az elnök tartozik azt napirendre kiírni.

Határozatok szavazattöbbség által hónak. Egyenlők levén a szava vázatok, az elnöké dönt.

Az egyházmegyei gyűlés évenként egyszer hivatnék össze, de ha az egyházmegye érdekei követelik, többször ülésezhetne.

Az ülések nyilvánosan tartatnának.

Az egyházmegyei gyűlés teendői.

1) Az egyházmegyéhez tartozó suffragán vagy czimzetes püspöki, vagy vikariusi, továbbá a czimzetes vagy valóságos kanonoki, apáti és préposti állomásokra választás után teszi a hármas kijelölést.

2) Gondoskodik, hogy az egyházmegye körében a vallási szabadság s az egyházi önkormányzat, az országos törvények alapján épsegben fentartassék.

3) Az egyházmegyei ingó és ingatlan vagyonok és alapítványok fentartásáról, kezeléséről intézkedik; azokat ellenőrzi.

4) Az egyházmegyei tanács tagjait választja.

5) A lelkészpapság, vagyontalan szerzetesek, néptanítók, tanárok és templomi sze-

mélyzet anyagi sorsának javításáról gondoskodik.

6) Támogatást nyújt a pápság szellemi műveltségének megfelelő emelésére, a tanítók és tanárok szakképzettségének előmozdítására; a nép erkölcsi és szellemi nevelésére. Mindezeket a papnöveldéi polgárioktatás és nevelésre való közvetett, s a katholikus tanító és tanárképezdék, a kath. felső, közép és reáltanodák, nem különben a népiskolák fölött való didactikus és pedagogikus közvetlen intézkedések által eszközli. Gondoskodik tehát azon eszközökről, melyek a közoktatási célokat elősegítik, s elhárítja az azoknak útjában álló akadályokat.

7) Az egyházmegye területén építendő templomok, plébániák, iskola-épültek tervezet megvizsgálja, elveti vagy helybenhagyja.

8) Az egyházmegye területén történendő egyházi, iskolai, alapítványi vagy egyéb idevonatkozó nagyobb építkezésekre a szükséges költségekről gondoskodik, azokat utalványozza.

9) Megvizsgálja az egyházmegyei tanács által benyújtandó évi költségvetéseket és számadásokat.

10) Elintézi a hatáskörébe tartozó alsóbb fokú önkormányzati közegek, testületek, vagy a papság és hívek között neta-lán előfordulható súrlódásokat.

11) Az egyházmegye területén a papság tekintélyének s szent vallásunk tiszteletének előmozdításában közreműködik.

Az egyházmegyei tanácsról.

Valamint az egyházközösségek, az egyházkerületek, úgy az egyházmegye is az ő végrehajtó önkormányzati közegét a saját gyűléséből választott tanács szervezetében találja.

Az egyházmegyei tanács jogilag és lényegileg a maga körében ugyanazon qualifi-catióval bír, mint az alsóbb fokú egyháztanácsok.

Bírja a végrehajtás teljhatalmát a gyűlés intézkedései körül. Felelősséggel tar-tozik az egyházmegyei gyűlésnek.

Mint egyházmegyei legmagasabb önkormányzati fórum azonban fölötte áll az egyházközösségi és egyházkerületi közegeknek, sőt amazok irányában bizonyos esetekben törvényes fensőbbhatósági jogot gyakorol.

Elnöke ezen tanácsnak a megyés püspök. A tanács midőn megalakult egy világi elnököt is választ.

Az egyházmegyei tanács teendői.

Az egyházmegyei tanácshoz tartozik:

- 1) Az egyházmegyéhez tartozó káptalani, apátsági és prépostsági, zárdai, papnöveldéi, nemkülönben alapítványi javak helyes, a gazdaszati haladásnak megfelelő kezelését ellenőrizni, illetőleg közvetíteni.
- 2) Ezen javak gyarapításáról gondoskodni, s ez érdemben az egyházmegyei gyűlés elő megfelelő javaslatokat terjeszteni.
- 3) A gazdasági és kamati fizetések rendes bevételéről, az önkormányzat közvetlen kezelése alatt álló alapítványok tekintetében gondoskodni, az arravaló pénzkészletet elhelyezni.
- 4) Időnként az egyházmegye összes létező értékpapírjait és kötelezettségeit skontrizálni, azokat az e célra készített leltárral összehasonlítani, s a tényálladékról az egyházmegyei gyűlésnek jelentést tenni.
- 5) Az egyházmegyéhez tartozó, s fön-

tebb leírt ingóságokról és ingatlanságokról leltárt fölvenni.

6) A megyés püspök vagy bármely más egyházi méltóságosnak, kanonoknak, apát vagy prépostnak halálozása esetén azonnal minden zár alá venni, azoknak illő eltemetéséről gondoskodni s azután az országos egyházi kormány által kiküldendő hivatalnokokkal, az elhunyt tulajdonáról s a fundus instructusról szigorú leltárt irni, s az elhunyt tulajdonát a végrendelet szerint rendeltetése alá bocsájtani.

7) Az új püspök, kanonok, apát vagy prépost megérkeztével, az országos egyházi tanács által kiküldendő hivatalnokkal együtt a fundus instructust álszolgáltatni.

8) A közvetlen kezelése alatt álló javak gazdasági eszközeiről pontos jegyzéket vezetni, a gazdasági épületek, eszközök javítását, beszerzését eszközölni.

9) A papnöveldéi és zárdai növendékek anyagi ellátását lelkiismeretesen ellenőrizni, azt, ahol szükség, kellően javítani.

10) Az egyházmegyében levő kath. iskolák, nevelőintézetek javítására állandóan működni.

1.1) Ez érdemben az országos iskolatanács intézkedéseit pontosan végrehajtani, s a kívánatos vagy szükséges intézkedések tárgyában az elé pontos, kimerítő javaslatokat terjeszteni.

12) A tanítók és tanárok erkölcsi magaviselete és kötelességeinek szigorú teljesítése fölött őrködni.

D) A congressus és az országos egyházi kormánytanács.

A kath. önkormányzati szervezet felsrölt közegeit, az országos kath. congressus, és az országos egyházi kormánytanács kapcsolja organikus egészbe és tetőzi be.

A congressus alakításánál úgy vélem ugyanazon alapot kellene elfogadni, melyre az egyházközségi szervezetet helyeztük: az egyenes választásból kifolyó egyenes képviseletet.

Szükség, hogy a congressus, minden a közbizalom közvetlen eredménye legyen az ő tagjaiban. Szükség, hogy a katholikus nép az δ legmagasabb önkormányzati törvényhozásában, a congressusban, közvetlenül legyen képviselve; hogy az ő önkormányzati

jogát, a kath. congressusba való választás által, az egység eszméjének megfelelőleg, az országos kath. érdekek központjában együttesen gyakorolja.

Az országos kath. congressus tehát közvetlen népválasztás útján küldött világi és titkos szavazás által megbízott papi képviselőkből és az ország összes megyés püspökeiből állana. Természetes, hogy a szervező gyűlés, midön a rendes congressus alkatrészeit megállapítandja, gondoskodni fog az abba bevonandó többi összes kath. érdekek törvényes képviseletéről is.

A congressusi képviselők három évre választatnának. Három évig terjedne egy-egy congressusi folyam is.

A congressus elnöke minden évben az ország prímása. Azonkívül egy világi elnök is választatnék.

A congressus minden évben egyszer tartandó; fontos okok ha kívánják az elnök jogosult rendkívüli gyűlést is egybehívni.

A congressus teendői.

1) A congressus megválasztja az országos egyházi kormánytanácsot.

2) Püspöki vagy érseki széküresedés fordulván elő, választás által veszi a hármas kijelölést.

3) Megállapítja az országos egyházi kormánytanács által évenként maga elé terjesztendő költségvetést.

4) Az országos egyh. kormánytanács számára megállapítja és kijelöli az adminisztratort és eljárás irányelvét a congressus illetékessége alá tartozó minden egyházi, iskolai és alapítványi vagyon kezelését illetőleg.

5) Végérvényesen határoz a rendelkezése alatt álló alapvagyonok eladása, szerzése, átváltoztatása vagy megterheltése körül.

6) Kezeibe veszi a magyarországi összes katholikus oktatás és nevelés ügyét, s a fölött függetlenül, de az ide vonatkozó országos törvényeknek szigorú megtartása mellett intézkedik.

7) Ebből kifolyólag megvizsgálja, ha kell, módosítja az iskolaügyeket kezelő egyházi kormánytag által benyújtandó nevelési és oktatási rendszert.

8) Az országos egyh. iskolatanács által tervbe hozandó országos tanintézetek vagy

más közművelődési, jótékonyiségi intézetek felállításáról gondoskodik.

9) Ellenőrzi az országos egyházi kormánytanácsot az ő cselekvésében, s azt kell, felelősségre vonja.

10) Az állam irányában a kath. egyház szabadságát, jogait, képviseli, illetőleg a háromtagú országos kormánytanács által képviselteti.

Az országos egyházi kormánytanács.

A kath. egyházi önkormányzat szervezete, a legmagasabb fokon, az irányítás és cselekvés kettős céljának megfelelően, mint a politikai kormányzás formája is, a törvényhozási és végrehajtási legfelsőbb hatalom kettős közege által gyakorolja feladatát.

Az intézkedést a congressus, a végrehajtást felelősség mellett az orsz. egyházi kormánytanács által.

Az országos kormánytanács tehát az lenne a kath. egyházi önkormányzatra s a congressusra nézve, a mi a felelős kormány, az ország és törvényhozásra nézve.

Mint ilyen a congressusnak nevében és

annak megbízásából végrehajtja, a congressus által hozott határozatokat, érvényt szerez a congressns intentióinak, és általában megteszi mindenazon intézkedéseket, a melyek a congressusi határozatok foganatosítása tekintetéből szükségesek. Tehát:

kezeli a magyar kath. status közvagyonát, s a mennyiben a kezelés nem közvetlenül általa eszközöltetnék, azt ellenőrzi;

kezeli és igazgatja az összes kath. oktatás és nevelés ügyét;

kezeli mindenazon személyi ügyeket, melyek a papválasztás jogánál fogva vele kapcsolatba jönnek; végre

föntartja és gyakorolja a magyarországi katholikus egyház törvényes önkormányzatát megillető összes jogokat és érdekeket.

Az országos egyházi kormányzásnak ezen ágai azonban, magának az egyházi kormánytanácsnak megfelelő szervezetét követelik.

Az öszpontosítás bizonyos arányától nem menekülhetünk a közigazgatás formájában.

Valamint a helyes és megfelelő kormányzás érdeke követeli azt is, hogy a

beosztásban a szakrendszer elvét alkalmazzuk.

Ezen elvnek concret alkalmazásához Szilágyi Virgil úr adta legelső az eszmét, röpiratában.*) így állítá fel az országos egyházi kormányzat szerveit: „Autonómiánkban az országos központi kormányzat kezelése — olvasom az idézett röpirat 30-ik lapján — egy háromtagú kormányzatra lenne bízandó, úgy, hogy azon tagok mindegyike a maga kijelölt körében a végrehajtás iránt felelősséggel tartozzék. Ezen kormányzatnak egyik tagja kezelné az egyháziak személyi s egyéb oly ügyeit, melyek végelőntése a kath. congressus illetőségi körébe utaltatnék. A másik tag, kezelné a nevelési ügyeket. A harmadikra a pénzügyek kezelése bízatnék.

E szerint az egyházi országos kormányzat három elvre lenne fektetendő.

A collegiális kormányzás helyett, a személyi kormányzás elvére;
a kormánytagok egyenkénti felelősségenek elvére;

*) Szilágyi Virgil. A katholikus autonómia kérédéséhoz. Pest 1869.

ennek következtében a végrehajtás és intézkedés megfelelő teljhatalmának, a kormánytagokra való ruliázási elvére.

Az ily alapra helyezett országos egyházi kormányzat tehát az ő szakszerinti három tagjában adná a eongressus mellé az úgynevezett kormánytanácsot, úgy azonban, hogy a politikai kormányzati formák analógiájára, az kellő hivatalnoki személyzetet vévén maga mellé, ezekkel együtt képezné azt. Megjegyzendő azonban, hogy ezen kormánytanácsnak mindegyik tagja a kezelésére bízott szakban, bizonyos önállósággal működnék, és felelősséggel azon szakra nézve első sorban ő tartoznék.

Szakrendszer szerint tehát az önkormányzati országos egyházi kormányzat három osztályból állana.

a) a személyi s ezzel kapcsolatos ügyek osztályából. Ennek élén az ezen ügyek vezetésével megbízandó egyházi kormánytag állana.

b) az országos kath. oktatási és nevelési ügyek osztályából. Ezt a kath. országos oktatási és nevelési ügyek vezetésével

megbízandó másik egyházi kormánytag vezetné.

c) az országos kath. gazdasági és pénzügyek osztályából; élén szintén az ezen ügyek vezetésével megbízandó kormánytag lenne.

Nem tartozhatik feladatom körébe e lapokon összeállítását adni az országos egyházi kormányhivatalok leendő szervezése és beosztásának.

Csak annyit akarok hangsúlyozni, miként a katholikus nevelés és oktatásügy összes érdekének azon gyökeres és korszerű átalakítása, mely az európai közművelődésben tett általános s a tudományos oktatásban kifejtett részletes haladásnál fogva, a magyar tanügy emelését elodázhatalnul követeli, a kath. oktatás és nevelés vezetésére megbízott kormánytag szakosztályában fogja erejét és központját találni.

Ugyanezen kormánytanács gazdasági és pénzügyi ágában fogja találni az ő emeltyűjét és productiv tényezőjét a magyarhoni kath. egyházi, iskolai és alapítványi birtok és pénzérő, melyet a jelen gazdagsági fejlettség és okszerű forgósítás által a magyar

katholikus egyetemének javára gyarapítani, s a fejlődő sokszerű kath. vallási, cultural és humanitárius szükségek kielégítésére fordítani, az alkotandó egyházi önkormányzatnak komoly feladata leszen.

Midőn azonban elvonatkozom az országos egyházi kormányhivatalnak fogatba vendő szakbeosztásától, nem tehetem, hogy legalább általánosságokban ne érintsem azon munkatért, mely az alkotandó országos egyházi kormánytanácsuk tevékenysége előtt egész terjedelmében feltáruland.

Az országos egyházi kormánytanács tehát az illető szakosztály élén álló kormánytag által, ellenjegyzi a királyi kinevezéseket, alájegyzi az országos kath. kiadásokat, utalváuyzásokat. Alájegyzi az általa történendő hivatali kinevezéseket is; választja és elbocsátja a congressus választása alá nem eső tiszviselőit.

Az alapítványi patronatusok körébe eső egyházközségekben a kegyúri jogokat gyakorolja.

Az ösztöndíjakat megadja vagy megvonja.

A nevelési és oktatási rendszert meg-

állapítja; tankönyvekről gondoskodik. Reál, alsó, közép és felső tanodáakra tanárokat nevez. Kínevezi a kath. tanárvizsgáló bizottságokat kinevezi az egyházmegyei főtanfelügyelőket, s az egyházkerületi tanigazgatókat. Ugyanezeket állomásuktól alapos okok miatt el is mozdíthatja.

Kezeli az országos kath. pénztárt. Kínevezi a közvetlen kezelése alá eső javak administratíója által igényelt tiszti személyzetet. Gazdasági építkezéseket, beruházásokat eszközöl. Mint a magyarországi kath. statusnak felekezeti fiscusa, ellenőrzi és evídentíaban tartja az összes kath. pénz és vagyon állapotokat.

Ezen egyházi országos kormánytanács a képviselet kifolyása levén, tagjai az országos congressus kebeléből választatnak. A megválasztottakat az apostoli király kinevezi. Megválasztatásuk annyi ideig terjed, a meddig a congressusi többség bizalmát bírják. Ennek el vesztével, a tanács in solidum vagy a congressus bizalmát vesztett illető kormánytanácsos állásáról lelép, s helyébe választás útján más emeltetik. Egy-

házi kormánytanácsos halálozása esetében helye szintén választás által töltetik be.

Az országos egyházi kormánytakács székhelye Pest fogna lenni.

VIII.

Záradékul.

Befejezem soraimat.

Egyházi önkormányzatunk lehető alakját egységes és életképes szervezetbe állítottam.

Fölkerestem az irányt, melynek ösvényén a megoldás révpartjához eljuthatunk. Ez: a célszerűség és történelmi jogok érdekeinek kölcsönös engedményekben keresett megnyugtatása. Az egyházpolitikai pártirányzatok között közös egyetértéssel megállapítandó compromissum.

Összehordottam, megtisztítva és megvilágítva, az alkotás számára szükséges anyagot. Azt úgy osztályoztam, hogy az egyház az ő lelki érdekeit, az illetékesség határvonalainak az önkormányzati hatóságok részéről valótiszteletbentartása által, biztosítva láthassa.

A szervezetet, mint élő egészet, működésének elemeiben állítám össze. Sehol sem feledkeztem meg a szükséges garantiákról.

A miket írtam, egyéni nézeteim. A gondolatok küzdelmei között szereztem azokat. Némely dolgokban tévedhettem. Másokban talán eltérő nézetekkel fogok találkozni. Az ügy érdeke iránt táplált jó szándékomat azonban kétségbe senki sem vonhatja.

Egyházi önkormányzatunk ma még disputabilis dolog. Eltérő sőt ellentétes vélemények hozathatnak fel akörül. A közgondolkozás a különböző nyilatkozások által nyer: tisztultabb eszmékhez jut.

Főtörekvésem volt, hogy ideológiák délibábjától távol, a valóságok egészséges elemeiben keressem a lehető kibontakozás föltételt. A kath. közvéleménynek, Önkormányzatunk körül képzett mai álláspontjára, az egyház veszélyeinek jelen stádiumára helyezkedtem. Megengedem, hogy ez álláspont legközelebb változhat. A kath. közvélemény holnap nagyobb követelményekkel léphet az önkormányzat elé; az egyház veszélyei is növekedhetnek. Ez változást hozhatna a kath. ügynek rendezésébe.

A hivatottakon áll, hogy a pillanatot felhasználva, közös munkában mentsék meg a

magyar elemnek, a katholika egyház társadalmi viszonyainak korszerű rendezéséhez kötött erkölcsi és nemzeti nagy érdekeit.